

Organizacje pozarządowe wobec nowych wyzwań rozwoju regionalnego Mazowsza

Studium rozwoju sektora NGO w Radomiu

Małgorzata Dąbrowska

STRESZCZENIE

Aktywność obywatelska jest jednym z głównych czynników endogenicznego rozwoju społecznego oraz instrumentem wielosektorowej polityki społecznej. Sektor pozarządowy jest podstawowym filarem społeczeństwa obywatelskiego. Funkcjonowanie sektora pozarządowego znacząco zmienia warunki życia ludności w lokalnej skali, szczególnie w odniesieniu do grup zmarginalizowanych bądź marginalizacją zagrożonych.

Celem artykułu jest analiza dynamiki i udziału sektora pozarządowego w realizacji zadań publicznych w gminie miasta Radomia. W opracowaniu zdefiniowano organizacje pozarządowe oraz wskazano ich istotę, specyfikę oraz dynamikę. Ukazano ewolucję sektora pozarządowego, zmiany jego struktury i rosnący udział w realizacji zadań publicznych.

Przedstawione w opracowaniu analizy wskazują, że ważną formą uczestnictwa podmiotów społeczeństwa obywatelskiego w życiu społecznym jest realizacja zadań publicznych skierowanych na podniesienie poziomu zaspokajania potrzeb grup defaworyzowanych. Dzięki profesjonalizacji działań trzeciego sektora jakość i dostępność usług socjalnych realizowanych przy współpracy z administracją publiczną znacząco podnosi poziom życia mieszkańców Radomia.

Słowa kluczowe: sektor pozarządowy, NGO, Radom, rozwój społeczny, polityka społeczna

Wprowadzenie

Przemiany życia gospodarczego i społecznego 15 lat po integracji z Unią Europejską nadal wzbudzają gorące dyskusje. Przedmiotem tego dyskursu są z jednej strony możliwości i szanse rozwojowe, z drugiej zaś pojawiające się zagrożenia. Rozbudzone potrzeby i aspiracje w konfrontacji z nowymi uwarunkowaniami skłaniają do refleksji – czy szanse te są i zostaną wykorzystane we właściwy sposób.

W społeczeństwach demokratycznych pomiędzy państwem a obywatelem budowane są systemy powiązań i instytucji opartych o samorząd terytorialny i organizacje pozarządowe, a przede wszystkim o aktywność ludzi. Nowe warunki stwarzają nowe wyzwania, którym sprostać muszą wszyscy uczestnicy życia zbiorowego.

1. Samorząd a rozwój regionalny

Unia Europejska uczyniła z rozwoju regionalnego jeden z podstawowych filarów spójności Wspólnoty. Wychodząc z założenia, że władze lokalne i regionalne odgrywają dominującą rolę w procesach modernizacyjnych i rozwojowych, obarczono je szczególną rolą i odpowiedzialnością w kreowaniu wizji i warunków rozwojowych.

O kształcie i tempie rozwoju regionalnego i lokalnego decydują obecnie zróżnicowane czynniki. Tradycyjne kryteria „ilościowe”, chociaż ciągle ważne, odgrywają mniejszą rolę, natomiast szczególnego znaczenia nabierają czynniki jakościowe, związane m.in. z potencjałem badawczo-rozwojowym regionu, ogólnym klimatem dla przedsiębiorczości i rozwoju instytucji ją wspierających [Jałowiecki, Szczepański 2002, s. 231-236]. Istotnym elementem tego rozwoju jest współpraca różnych podmiotów (w tym organizacji pozarządowych) w ramach wielosektorowego modelu polityki społecznej.

Z punktu widzenia tak rozumianego rozwoju regionalnego, którego podstawą jest przedsiębiorczość, konkurencyjność i innowacyjność, najważniejszymi czynnikami decydującymi o jego potencjalne są:

- podmiotowość regionu, czyli świadomość własnej siły, kultury i wartości, oferowanej zewnętrznemu otoczeniu globalnemu,
- rozwijanie nowej wiedzy, kompetencji i kwalifikacji potrzebnych do uzyskania istotnej przewagi konkurencyjnej w międzyregionalnym podziale pracy, zwłaszcza w zakresie efektywnej kooperacji i współdziałania na rzecz rozwoju,
- zaktywizowanie sił społecznych gwarantujących realizację przyjętej wizji i kierunku rozwoju,
- działanie na rzecz identyfikacji i znoszenia barier rozwojowych,
- wykorzystywanie układów powiązań, sił i środowisk do współdziałania i własnego rozwoju [Mazurkiewicz 2003, s. 126-127].

Jak wynika z przedstawionego powyżej katalogu czynników rozwojowych, dynamiczny i harmonijny rozwój regionu jest wynikiem stosowania zasad pluralizmu społecznego, według którego państwo nie odgrywa uprzywilejowanej roli, ale jak najwięcej swobody i podmiotowości pozostawia wspólnotom bliskim człowiekowi – gminom, regionom czy też grupom obywateli zorganizowanych wokół pewnych problemów. Zasadniczą rolę odgrywa tu paradygmat pomocniczości, który określa ustrojowe zasady nowoczesnych państw. Paradygmat ten uznaje prymat osoby wobec rzeczy, a także pierwszeństwo osoby wobec wszelkiego rodzaju społeczności. Podkreśla on, że każda społeczność ma charakter służebny wobec człowieka, który jest osobą: świadomym i wolnym podmiotem zdolnym do samostanowienia o sobie. Podstawowym zaś zadaniem społeczności jest pomóc człowiekowi w jego osobowym rozwoju [Kowalczyk 2005, s. 260].

E. Olejniczak-Szałowska stwierdza, że omawiana zasada „w aspekcie prawnym zakłada, że regulacja prawna sytuacji obywateli i ich grup oraz związków powinna zapewnić im maksymalną samodzielność i udział w wykonywaniu zadań publicznych. Państwo i inne wspólnoty powinny być pomocnicze wobec jednostek, rodzin i mniejszych wspólnot i nie

przejmować zadań, które mogą być tam realizowane” [Olejniczak-Szałowska 2016, s. 177-178]. Konstytucja RP z 1997 r. zasadę pomocniczości wymienia w preambule. Jest ona zatem jedną z fundamentalnych zasad ustrojowych. Umieszczenie jej we wstępie do Konstytucji stanowi nakaz skierowany do ustawodawcy, zobowiązujący do realizacji tej zasady w ustawodawstwie zwykłym [Bandarzewski 2002, s. 49-50].

Konsekwencją konstytucyjnej zasady pomocniczości są uregulowania zawarte w ustawach, wskazujące na obowiązek współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi i aktywnymi obywatelami oraz tryb i formy podejmowania tej współpracy. Tak pojmowana zasada pomocniczości musi współistnieć z mechanizmem demokracji i gospodarki rynkowej.

Rozwój lokalny i regionalny oparty na przedstawionych powyżej interpretacjach reguły pomocniczości polega na kreowaniu takich wartości materialnych i niematerialnych, jak:

- nowe rodzaje działalności, nowe firmy i instytucje, nowe miejsca pracy, nowe produkty, atrakcyjne lokalizacje i wysoka jakość zabudowy mieszkaniowej, wysoka jakość infrastruktury społecznej i technicznej,
- nowa wiedza, nowe idee, informacje, technologie czy innowacje, wysokie kwalifikacje, nowe metody zarządzania, nowe kompetencje, przedsiębiorczość i zdolności przywódcze, nowe wzory zachowania i sposoby komunikowania się [Klasik, Kuźnik 1998, s. 397].

W związku z nowymi wyzwaniami rozwojowymi tradycyjny obraz samorządu, przynajmniej w krajach europejskich, ulega daleko idącym zmianom. Da się zaobserwować główne trendy zmian w funkcjonowaniu tych podmiotów, których przejawy można przedstawić analitycznie w wymiarze gospodarczym, politycznym i związanym z technikami zarządzania.

W wymiarze politycznym nowy model akcentuje: pragmatyzm w miejsce ideologizacji, personalizację zarządzania, czego najbardziej widocznym przejawem są bezpośrednie wybory burmistrza (wójta, prezydenta), spadek znaczenia polityki o charakterze klientelistycznym.

W wymiarze gospodarczym główne trendy zmian tego paradygmatu sprowadzają się do:

- zwiększenia się zainteresowania samorządów wspieraniem rozwoju gospodarczego, a nie tylko wykonywaniem usług, za które ponoszą odpowiedzialność,
- zmian zachowań samorządów spowodowanych nowymi czynnikami lokalizacji,
- zmian instrumentów, za pomocą których samorzady próbują oddziaływać na gospodarkę – od instrumentów bezpośrednich do pośrednich – budowanych na zasadzie partnerstwa.

Coraz większą wagę przywiązuje się do:

- ✓ jakości i kwalifikacji siły roboczej – w miejsce jej ceny,
- ✓ jakości środowiska i jakości życia – w miejsce inwestowania,
- ✓ procesów globalizacji gospodarki zmieniających skalę przestrzenną decyzji lokalizacyjnych i oddziałujących na konkurencję miast i regionów o rozwój gospodarczy [Clark 2000, s. 3-45, 2003; Hambleton 2001].

Najbardziej spektakularne różnice dotyczą jednakże stylu zarządzania. Modele współczesnego zarządzania publicznego są efektem zarówno ewolucji państwa, jak i ewolucji administracji publicznej [Hausner 2008, s. 32]. Towarzyszy temu zmieniająca się rola jednostki (obywatela). Owa zmieniająca się rola obywatela, wzrost jego podmiotowości i aspiracji do uczestnictwa w życiu społeczności i procesach decyzyjnych, doprowadziły do ukształtowania nowego podejścia do funkcjonowania administracji publicznej w społeczeństwie obywatelskim określonego mianem *New Public Governance*. Administracja publiczna jest – w myśl jego założeń – jednym z podmiotów konstytuujących kształt życia społeczeństwa, uczestniczącym w rozwiązywaniu problemów zbiorowych przy udziale zainteresowanych jednostek i grup.

H. Izdebski podkreśla, że ważnym aspektem *governance* jest akcentowanie roli etyki i zwykłej uczciwości w wykonywaniu działalności publicznej. Ponadto *governance* nie da się oddzielić od zasady pomocniczości (subsydiarności). W związku z tym, powierzanie – gdy jest to tylko możliwe – wykonywania zadań publicznych podmiotom należącym do sfery społeczeństwa obywatelskiego (tzw. pomocniczość horyzontalna) oznacza nie tylko konieczność partycypacji w tej dziedzinie, lecz również stanowi szczególną, społeczną formułę deregulacji [Izdebski 2007, s. 17].

Sama kategoria współzarządzania w teorii zarządzania publicznego ma wiele znaczeń. Według M. Zawickiego jest ono utożsamiane z samoorganizacją, sieciami międzyorganizacyjnymi albo sieciami polityk publicznych, jak i ze specyficznymi stylami współzarządzania, poza którymi relacje wewnątrz sektora publicznego i pomiędzy nim a sektorem gospodarczym i obywatelskim, kształtują hierarchie, rynki i wspólnoty [Izdebski 2007, s. 94].

Koncepcja współzarządzania, będąca swoistą odpowiedzią na rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego jest też ściśle związana z założeniem o sieciowej naturze świata społecznego oraz potencjale sieciowych mechanizmów zarządzania publicznego. S. Mazur uważa, że dystynktywnymi cechami zarządzania sieciowego w sferze publicznej są:

1. Wielość podmiotów w sieci o zróżnicowanych statusach, celach i funkcjach formalnie względem siebie autonomicznych, ale operacyjnie zależnych.
2. Zróżnicowane mechanizmy uzgadniania decyzji i instrumenty ich realizacji w sieci: negocjacje, deliberacje, przetargi, porozumienie, rzadko jednomysłność.
3. Zdolność sieci do integrowania zasobów jej uczestników, służąca zarówno celom publicznym, jak i partykularnym celom uczestników sieci.
4. Relatywnie wysokie zdolności sieci do samoregulacji i uczenia się [Mazur 2015, s. 42].

H. Izdebski wskazuje także na inny ważny – z punktu widzenia rozwoju społecznego – aspekt tej koncepcji: „(...) sądzić można, że idee *governance* są szczególnie właściwe dla organizowania tzw. administracji na rzecz rozwoju, najnowszej z funkcji administracji, najbardziej wymagającej najszerzej rozumianego partnerstwa społecznego” [Izdebski 2007, s. 17-18].

Program poprawy jakości rządzenia wprowadza również koncepcja dobrego rządzenia (*good governance*). Podejście to zostało zdefiniowane przez Bank Światowy i określa sposób

oraz pożądane efekty sprawowania władzy, a w głównej mierze odnosi się do działania administracji publicznej, jej zdolności do realizowania działań publicznych.

Zasada ta postuluje poprawę jakości zarządzania w instytucjach publicznych oraz wzmacnianie potencjału administracyjnego. Definicja Banku Światowego z 1992 r. określała „dobre rządzenie” poprzez następujące cechy: otwartą i rozwojową politykę, profesjonalną administrację, działanie dla dobra publicznego, zasady prawa, transparentność procesów, silne społeczeństwo obywatelskie [Schöler, Walther 2003, s. 13].

Dobre rządzenie należy ujmować jako jeden z fundamentalnych czynników gwarantujących rozwój regionalny. Umiejętność współpracy, wypracowywania konsensusu i porozumień, otwartość i przejrzystość prowadzonej polityki, odpowiedniej jakości administracja i regulacje prawne, czyli adekwatne ramy instytucjonalne dla działalności władz samorządowych, mieszkańców województw i działających na ich terenie podmiotów gospodarczych to czynniki, które należy uznać za kluczowe dla jakości samorządu terytorialnego i korzystnie oddziałujące na skuteczność zarządzania rozwojem.

Oczywiście przedstawiony powyżej obraz tendencji zmian w samorządach nie dotyczy wszystkich jednostek w jednakowym stopniu, jednak w odniesieniu do bliskich nam na Mazowszu jednostek samorządowych można zauważyć już wyraźne ślady przeobrażeń zmierzające w pozytywnym kierunku.

2. Organizacje pozarządowe i ich miejsce w rozwoju regionalnym i lokalnym

2.1 Pojęcie i funkcje III sektora

Organizacje pozarządowe (inaczej nazywane III sektorem lub NGO, ang. *non-governmental organization*) to podmioty sformalizowane działające na rzecz społeczeństwa.

Trzeci sektor, to kluczowy element społeczeństwa obywatelskiego, działający niezależnie od organizacji państwowych (sektora publicznego i sektora rynkowego), który zauważa potrzeby obywateli i dąży do ich zaspokajania.

Organizacje pozarządowe najczęściej definiuje się jako formy organizacji społecznej, struktury integrujące obywateli wokół działań podejmowanych w interesie publicznym. Spośród używanych określeń najczęściej pojawiają się terminy: organizacja pozarządowa, organizacja non-profit (niekomercyjna, niezarobkowa, nie nastawiona na zysk) oraz trzeci sektor.

Pierwsze dwa określenia charakteryzują relacje w stosunku do sektora publicznego czy komercyjnego. P. Gliński definiuje organizacje pozarządowe jako „specyficzne, współczesne formy samoorganizacji społecznej, struktury integrujące grupy obywateli, charakteryzujące się względnie dojrzałą tożsamością społeczną, określonym stopniem zorganizowania, prywatnym charakterem inicjatywy, dobrowolnością uczestnictwa, niezależnością i niekomercyjnością, a także – na ogół – znacznym udziałem wolontariatu i istotną rolą w kształtowaniu postaw ludzkich (zarówno osób działających w organizacjach, jak i posiadających jakikolwiek z nim kontakt)” [Gliński 2006, s. 17].

Powszechnie obowiązującą definicję organizacji pozarządowej można znaleźć w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 03.96.873). Jest to definicja uniwersalna, w tym sensie, że inne akty prawne często odwołują się do pojęcia organizacji pozarządowej w rozumieniu tej ustawy (np. ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym – art. 2 pkt 2). Definicja ta określa, że: „organizacjami pozarządowymi są:

1. nie będące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych,
2. nie działające w celu osiągnięcia zysku –
sposoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia, z zastrzeżeniem ust. 4” (art. 3 ust. 2).

Do najczęściej wskazywanych cech tych podmiotów zalicza się: wyrazistą i trwałą strukturę organizacyjną o zróżnicowanych formach, niezarobkowy charakter, samorządność i dobrowolność tworzenia i działania, pracę na rzecz wspólnego dobra.

Organizacje pozarządowe mogą funkcjonować w bardzo zróżnicowanych formach. Najpopularniejsze formy organizacji pozarządowych to: stowarzyszenia, fundacje, federacje, związki, organizacje, koła. W miarę rozwoju tego sektora organizacje pozarządowe zaczęły funkcjonować profesjonalnie i skutecznie. Dzięki dogłębnej analizie potrzeb społecznych, doskonaleniu kompetencji zarządczych zaczęły aplikować o środki z różnych źródeł i skutecznie je pozyskiwać [Seiler 2002, s. 2003].

Działalność trzeciego sektora realizowana jest w następujących obszarach:

- sport, turystyka, rekreacja i hobby,
- edukacja i wychowanie,
- kultura i sztuka,
- ochrona zdrowia,
- usługi socjalne i pomoc społeczna,
- rozwój lokalny [Raport... 2019].

Podjęmowana przez organizacje działalność społeczna spełnia wiele funkcji. Ma za zadanie nie tylko pomoc materialną, ale i psychologiczną. Jest ona skierowana na wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym czy też na osoby niepełnosprawne, które potrzebują poprawy warunków życiowych. Wiele organizacji wspiera również bezdomnych (osoby, które nie potrafią funkcjonować samodzielnie w społeczeństwie) organizując noclegownie czy stołówki.

Organizacje działające w obszarze kultury i edukacji skupione są na propagowaniu i organizowaniu przedsięwzięć kulturalnych, szczególnie o charakterze niszowym. Wyszukują, wspierają i otaczają opieką młode talenty. Zaangażowane są w edukację, ale też ochronę i kultywowanie dziedzictwa narodowego czy opiekę nad zabytkami.

Działalność na rzecz integracji społecznej różnych grup czy integracji europejskiej oraz umacnianie więzi międzynarodowych to również istotny i widoczny obszar zadań III sektora.

Kolejna funkcja, jaką pełnią organizacje pozarządowe, to wspieranie aktywności zawodowej. Wsparcie tego rodzaju organizacji obejmuje działania na rzecz:

- osób bezrobotnych,
- długotrwale pozbawionych pracy,
- zaktywizowania bezrobotnych do samodzielnego poszukiwania pracy,
- szkoleń, warsztatów, konsultacji,
- reprezentowania interesów zawodowych,
- uczestnictwa w procesach legislacyjnych.

Organizacje o charakterze hobbistycznym zrzeszają zwolenników sportu, pasji i promują sport, opiekują się młodymi sportowcami.

Głównym celem działalności organizacji związanych z bezpieczeństwem jest zaś funkcjonowanie na rzecz bezpieczeństwa i postawy patriotycznej.

Komisja Europejska, doceniając rolę tego sektora w zaspokajaniu potrzeb społecznych, określiła warunki, jakie musi spełniać organizacja pozarządowa. Określiła ona, że organizacja pozarządowa powinna:

- mieć charakter instytucjonalny (odróżniający od ugrupowań nieformalnych),
- mieć charakter niedochodowy (tj. nie jest nastawiona na zysk; może go uzyskiwać, ale nie jest to jej główny cel),
- być niezależna od rządu oraz innych instytucji publicznych,
- być zarządzana w sposób bezinteresowny (organizacje nie są nastawione na zysk, ale także osoby nimi kierujące nie mogą oczekiwać profitów),
- wykazywać aktywność na arenie publicznej, wносить wkład w dobro publiczne [Seiler 2002, s. 23].

2.2 Zakres prawny działalności organizacji pozarządowych

W III sektorze obowiązuje wiele aktów prawnych, które regulują i określają jego działalność. Podstawy funkcjonowania organizacji pozarządowych określa Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. W artykule 12 zapewniona jest wolność tworzenia i działania stowarzyszeń, ruchów obywatelskich i innych dobrowolnych zrzeszeń i fundacji. Także szereg innych zapisów konstytucji, w szczególności odnoszących się do praw i swobód obywatelskich, wyznacza ramy i funkcje organizacji pozarządowych [*Konstytucja...* 1997].

Dnia 24 kwietnia 2003 r. Sejm uchwalił dwie ustawy o kluczowym znaczeniu dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w Polsce – ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. nr 96, poz. 873) oraz ustawę Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. nr 96, poz. 874), których przepisy weszły w życie dnia 29 czerwca 2003 r.

Przed wejściem w życie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie największe znaczenie – z uwagi na fakt, że wśród organizacji pozarządowych dominują stowarzyszenia i fundacje – miały dwie ustawy: ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r.

o fundacjach (Dz.U. nr 46, poz. 203 z późn. zm.) oraz ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. nr 20, poz. 104 z późn. zm.). Należy jednak stwierdzić, iż akty te nie regulowały wszystkich podstawowych kwestii, zarówno ze względów proceduralnych, jak i rozwiązań systemowych.

Systemowego uregulowania wymagały przede wszystkim relacje między instytucjami państwowymi a organizacjami pozarządowymi, należącymi do trzeciego sektora. Nieobowiązująca już ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych (Dz.U. nr 155, poz. 1014 z późn. zm.) zawierała jedynie ogólne wskazania dotyczące zasad współpracy z jednostkami spoza sektora finansów publicznych w obszarze realizacji zadań państwowych. W odniesieniu do administracji samorządowej analiza przepisów podstawowych – ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. nr 13, poz. 74 z późn. zm.), ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. nr 91, poz. 578 z późn. zm.), ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. nr 91, poz. 576 z późn. zm.), a także ustawy o finansach publicznych – pozwala na stwierdzenie, iż ustawodawca przewidział prowadzenie przez organy jednostek samorządu terytorialnego współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Do podstawowych aktów prawnych, które regulują funkcjonowanie trzeciego sektora należą:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 z późn.zm.).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r., nr 236, poz. 1536).
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 713).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1491).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 maja 2001 r., w sprawie ramowego zakresu sprawozdania z działalności fundacji (Dz.U. z 2018 r. poz. 2458).
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 marca 2011 r. w sprawie rocznego sprawozdania merytorycznego z działalności organizacji użytku publicznego (Dz.U. nr 80, poz. 434).
- Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 29 kwietnia 2011 r. w sprawie trybu postępowania związanego z nieodpłatnym informowaniem w programach jednostek publicznej radiofonii i telewizji o prowadzonej przez organizacje pożytku publicznego nieodpłatnej działalności pożytku publicznego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1097).

Oprócz wymienionych aktów prawnych działalność III sektora regulują także inne przepisy, w tym szczegółowe, które dotyczą wybranych organizacji. Organizacje pozarządowe muszą znać i stosować się do przepisów kodeksu pracy (Dz.U. z 2019 r. poz. 1043), ustawy o rachunkowości (Dz.U.2019. 351), ustawy Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 53 i 730) etc.

3. Aktywność III sektora w latach 2010–2017

Efektywność demokratycznych społeczeństw rynkowych jest zdeterminowana istnieniem trzech filarów: efektywnym rynkiem, skutecznym państwem i jego instytucjami oraz rozwiniętym społeczeństwem obywatelskim. Zachowanie równowagi pomiędzy tymi segmentami staje się gwarancją stabilności systemu a równocześnie ważnym czynnikiem rozwojowym.

Modele rozwoju regionalnego i lokalnego akcentujące endogeniczne czynniki rozwoju, w tym zaangażowanie społeczne, sprawiają, że rola sektora pozarządowego systematycznie wzrasta.

Także uwarunkowania funkcjonowania sektora non-profit i zmiany w otoczeniu zewnętrznym tych organizacji związane z 15 letnim uczestnictwem Polski w strukturach Unii Europejskiej sprawiają, że aktywność obywatelska ulega zasadniczym przeobrażeniom.

Prekursorką badań trzeciego sektora w Radomiu była dr Maria Gagacka z Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu. W 2005 r. przeprowadziła ona pierwsze badania ankietowe, których istotą było określenie charakteru, specyfiki i dynamiki lokalnego trzeciego sektora. Obiektem badań były 173 organizacje pozarządowe wskazane w „Mapie Aktywności” Urzędu Miejskiego w Radomiu. W rezultacie w badaniach wzięły udział 163 organizacje – pozostałe znajdowały się w stanie likwidacji bądź nie wyraziły chęci współpracy.

Z ówczesnych badań wynikało, że najbardziej popularną formą aktywności społecznej była działalność sportowa, następnie pomocowa i okołopomocowa. W dalszej kolejności działania te skierowane były na pomoc osobom niepełnosprawnym. Istotnym obszarem aktywności obywatelskiej były także działania w organizacjach o charakterze kulturalnym, katolickim, natomiast marginalna działalność występowała w podmiotach działających na rzecz ochrony środowiska.

M. Gagacka zwróciła uwagę, że w owym okresie niektóre z badanych stowarzyszeń miały charakter zadaniowy (quasi polityczny) i wiązały się z procesem sprawowania władzy. W innych przypadkach powoływane były przede wszystkim w celu pozyskiwania środków na działania będące kontynuacją ról zawodowych ich członków. Niezależnie jednak od tych niuansów udało się uchwycić rzeczywisty obszar aktywności obywatelskiej w mieście [Gagacka, Głębicka 2006, s. 64-99].

Kolejne badania przeprowadzone przez M. Gagacką w styczniu 2008 r. miały na celu ukazanie obszarów zmian i stylów działania organizacji pozarządowych oraz ich współpracę z samorządem lokalnym. Do ówczesnej tury badań wybrano – analizując statuty organizacji – tylko te podmioty, które realizowały zadania z zakresu reintegracji społecznej. Wśród pojawiających się tendencji wskazano na spadek dynamiki nowo powstałych podmiotów.

Celem analiz prezentowanych w niniejszym opracowaniu jest ukazanie głównych kierunków aktywności trzeciego sektora na przykładzie podmiotów działających na terenie miasta Radomia w latach 2010–2017.

W badaniu postawiono następujące pytania:

- Jak zmienia się w badanym okresie liczebność i struktura trzeciego sektora?
- Jaki jest udział organizacji pożytku publicznego w ogólnej liczbie podmiotów działających w tym sektorze?
- Jaki jest udział trzeciego sektora w realizacji zadań publicznych?
- Jakie są dominujące sfery działalności radomskich organizacji?
- Jaki jest poziom finansowania działań publicznych realizowanych przez te podmioty?

Autorka wysunęła następującą hipotezę:

Współpraca samorządu lokalnego z organizacjami pozarządowymi przyczynia się do realizacji zadań publicznych, dzięki której efektywniej zaspokajane są potrzeby mieszkańców, a zwłaszcza grup zmarginalizowanych lub marginalizacją zagrożonych.

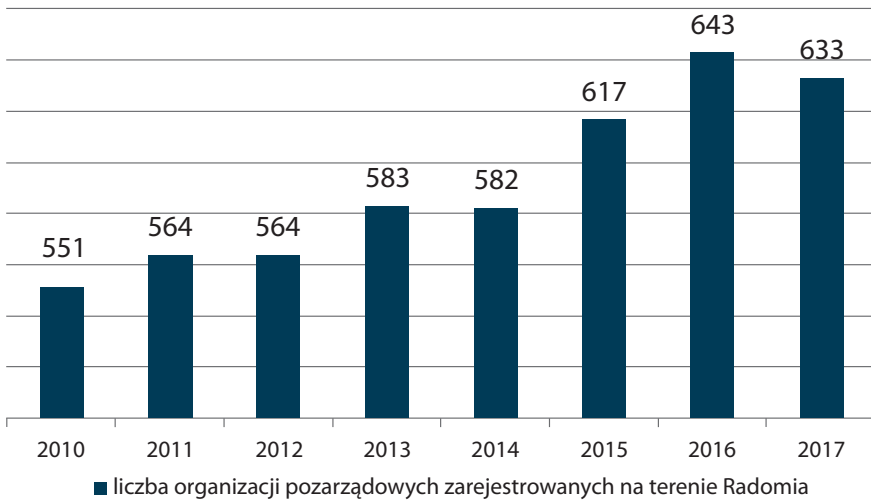
Metodą badawczą, służącą weryfikacji hipotezy, jest analiza literatury przedmiotu, źródeł prawa oraz analiza dokumentów zawierających systematycznie zbierane zestawienia statystyczne i sprawozdania z lat 2010–2017, publikowane przez Centrum Organizacji Pozarządowych w Radomiu. Dane te spełniają wymóg kompletności, aktualności i wiarygodności [Sztumski 2010, s. 206]. Empiryczną podstawą prezentowanej analizy są także wyniki badań sektora pozarządowego przeprowadzone przez M. Gagacką [Gagacka 2007, 2008].

W opracowaniu przyjęto definicję organizacji pozarządowej zawartą w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 03.96.873) oraz dwie klasyfikacje sfer aktywności sektora pozarządowego.

Pierwsza – zawarta w cyklicznych badaniach organizacji pozarządowych w Polsce prowadzonych przez Stowarzyszenie Klon/Jawor [Raport... 2019, s. 11].

Druga – przyjęta przez Centrum Organizacji Pozarządowych na potrzeby prowadzenia lokalnych statystyk.

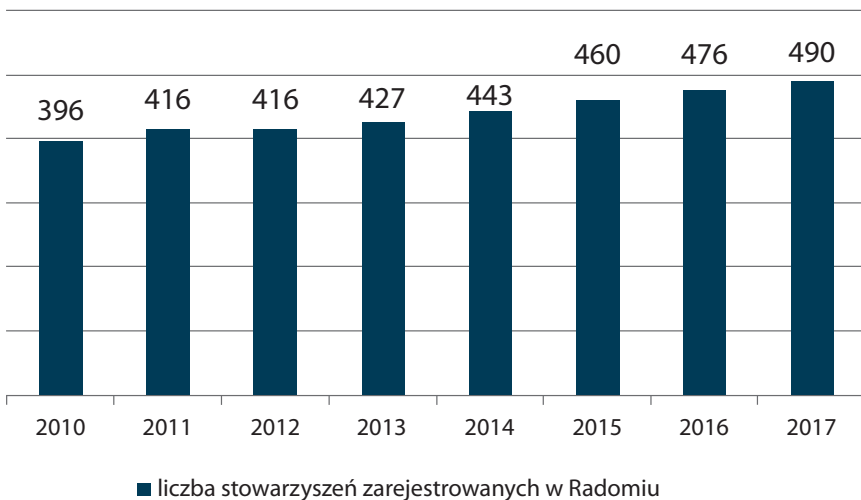
Pierwszym poddanym analizie aspektem jest dynamika sektora NGO. Na terenie miasta Radomia liczba organizacji pozarządowych w 2017 r. wynosiła 633 i wzrosła od 2010 r. o 15%. W latach 2010–2014 tendencja wzrostowa była stabilna, ale powolna. W 2015 r. nastąpił znaczny wzrost organizacji pozarządowych i w 2016 osiągnął najwyższy wskaźnik (ryc. 1).



Ryc. 1. Liczba organizacji pozarządowych w latach 2010–2017

Źródło: Sprawozdania z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi” 2010–2017, www.bip.radom.pl/, COP

Najpopularniejsze formy organizacji pozarządowych to stowarzyszenia, które dominują wśród NGO (74%). Liczba stowarzyszeń stale rośnie i w 2017 r. wynosiła 490. Co warto zaznaczyć, dynamika wzrostu stowarzyszeń jest stabilna i nie podlegała w analizowanym okresie tendencjom spadkowym (ryc. 2).



Ryc. 2. Liczba stowarzyszeń zarejestrowanych w Radomiu w latach 2010–2017

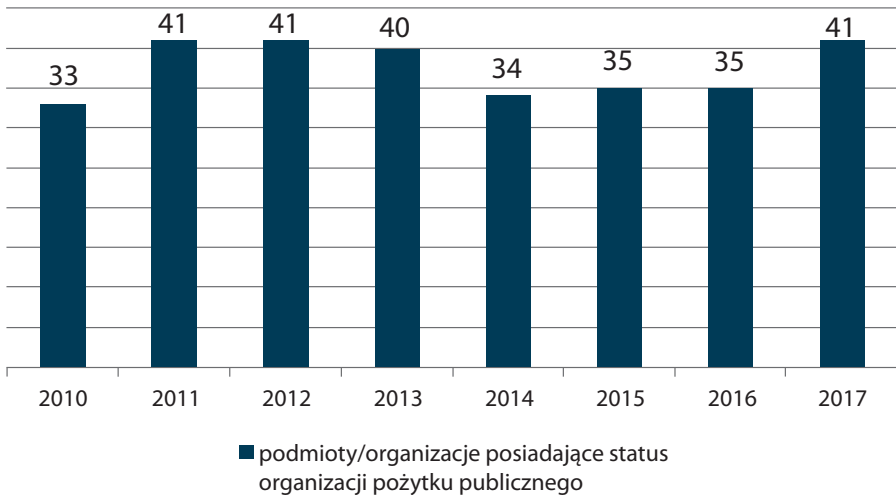
Źródło: Sprawozdania z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi” 2010–2017, www.bip.radom.pl/, COP

Wśród organizacji pozarządowych występują takie, które posiadają status organizacji pożytku publicznego. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie znowelizowana ustawą z dnia 22 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 28, poz. 146) określa istotę działalności pożytku publicznego jako takiej, która „jest społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych” [Arczewska 2007, s. 9]. Jest to kluczowe dla określenia roli tych organizacji w sferze publicznej. S. Golinowska stwierdza, iż pojęcie pożytku publicznego powinno być ujmowane szerzej – jako działalność spełniająca cele szlachetne i społecznie użyteczne [Golinowska 1999, s. 11].

Najpełniej istotę pożytku publicznego organizacji pozarządowych ujmuje P. Gliński. Jego zdaniem obejmuje ona trojaki zakres. Po pierwsze, w najszerszym sensie, jest nim każde działanie społecznie użyteczne. Po drugie, pożytkiem publicznym jest dostarczanie obywatelom konkretnych usług czy świadczeń. Po trzecie wreszcie, pożytek publiczny może być rozumiany jako dostarczanie pewnych usług tylko na zewnątrz danej organizacji (jej członkowie nie korzystają z nich – przynajmniej – bezpośrednio) [Gliński 2006, s. 18].

Status organizacji pożytku publicznego nakłada na podmioty obywatelskie szereg nowych obowiązków, m.in. sporządzenia i zatwierdzenia rocznego sprawozdania finansowego czy obowiązek sporządzenia rocznego sprawozdania merytorycznego. Organizacje, które aspirują do takiego statusu muszą więc znacząco podnosić poziom profesjonalizmu podejmowanych działań.

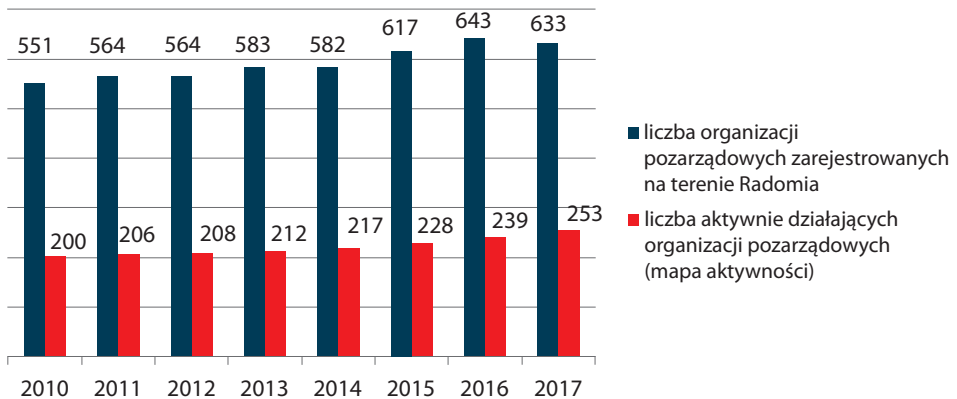
W 2010 r. wśród 551 organizacji III sektora – 33 miały status organizacji pożytku publicznego, co stanowiło 6% udziału w NGO. W kolejnych latach, 2011–2013, nastąpił nieznaczny wzrost organizacji ze statusem pożytku publicznego, by w latach 2014–2016 powrócić do poprzedniego liczbowego stanu, oscylującego w granicach 34–35. Dopiero rok 2017 przyniósł wzrost poziomu z lat 2011–2012 (41 organizacji pożytku publicznego). Pomimo stale rosnącej liczby organizacji pozarządowych dynamika wzrostu tych podmiotów jest niewielka (ryc. 3).



Ryc. 3. Liczba organizacji posiadających status organizacji pożytku publicznego w Radomiu w latach 2010–2017

Źródło: Sprawozdania z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi” 2010–2017, www.bip.radom.pl/, COP

Jedną z płaszczyzn analizy sektora NGO jest aktywność organizacji pozarządowych. Mapa aktywności organizacji i innych podmiotów pozarządowych działających na terenie Radomia jest zbiorem danych (gromadzonych i monitorowanych) o aktywnych i działających organizacjach. Ich liczba w 2017 r. wynosiła 253, co stanowiło 40% organizacji zarejestrowanych w Radomiu. Od 2010 r. liczba organizacji działających aktywnie stale rośnie. W 2017 r. nastąpił wzrost w stosunku do bazowego 2010 r. o 26% (ryc. 4).



Ryc. 4. Organizacje pozarządowe i ich aktywność w Radomiu

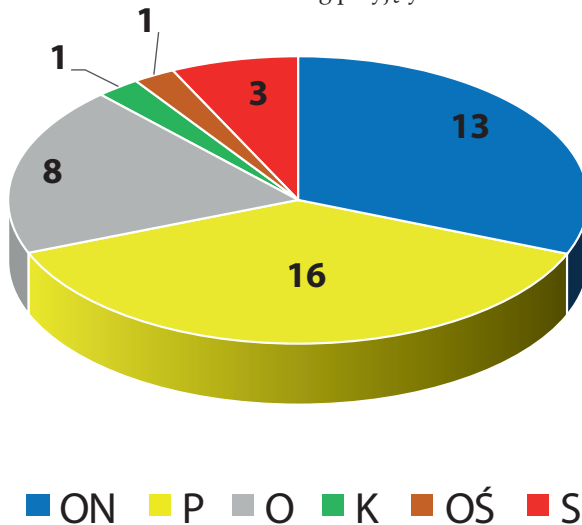
Źródło: Sprawozdania z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi” 2010–2017, www.bip.radom.pl/, COP

Obszar sześciu głównych dziedzin, w których aktywnie działa sektor pozarządowy w Polsce, od lat nie ulega zmianie. Należą do nich :

- sport, turystyka, rekreacja i hobby,
- edukacja i wychowanie,
- kultura i sztuka,
- ochrona zdrowia,
- usługi socjalne i pomoc społeczna,
- rozwój lokalny.

Z badań przeprowadzonych w 2018 r. przez Stowarzyszenie Klon/Jawor wynika, że najbardziej popularną sferą aktywności organizacji pozarządowych w skali kraju jest sport, turystyka, rekreacja i hobby (35%), kultura i sztuka (14%), edukacja i wychowanie (13%), ochrona zdrowia (8%), usługi socjalne, pomoc społeczna (7%), rozwój lokalny (6%) oraz inne (17%) [Raport... 2019, s. 11].

Prowadzona przez Centrum Organizacji Pozarządowych w Radomiu statystyka dotycząca aktywności III sektora oparta jest na innych niż w badaniach ogólnopolskich wskaźnikach sfer aktywności. Na wykresie (ryc. 5) przedstawiono organizacje pożytku publicznego zlokalizowane w Radomiu, w podziale na ich działalność według przyjętych lokalnie sfer aktywności.



Ryc. 5. Liczba organizacji pożytku publicznego w poszczególnych sferach działalności
Źródło: Mapa aktywności organizacji i innych podmiotów pozarządowych działających na terenie miasta Radomia – stan na 28.02.2019 r. www.bip.radom.pl/, COP

- organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych (ON)
- organizacje pomocowe (P)
- organizacje okołopomocowe (O)
- organizacje kultury (K)
- organizacje ochrony środowiska (OŚ)
- organizacje sportowe (S)

Według *Mapy aktywności organizacji i podmiotów pozarządowych działających na terenie Radomia*, najbardziej popularną formą zaangażowania społecznego jest działalność pomocowa (usługi socjalne i pomoc społeczna), którą podejmuje 38% organizacji. W dalszej kolejności działania te skierowane są na pomoc osobom niepełnosprawnym (31%), natomiast marginalna działalność występuje w podmiotach działających na rzecz ochrony środowiska i kultury (po 2,5%).

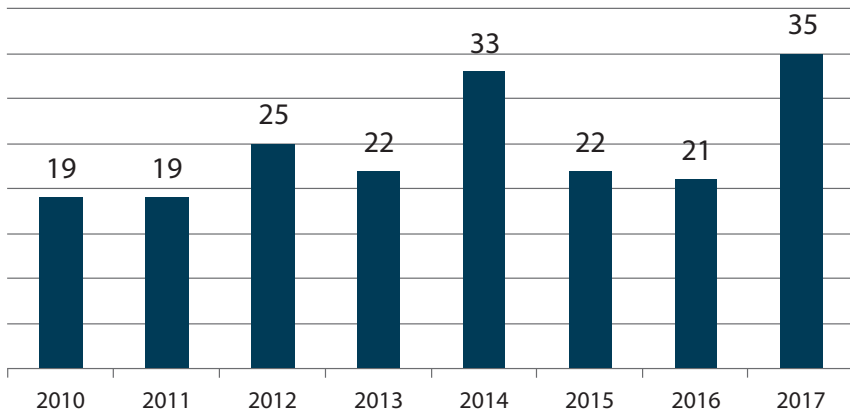
Z badań dr M. Gagackiej wynika, że w 2005 r. najbardziej popularną formą zaangażowania społecznego w Radomiu była działalność na rzecz sportu. Ostatnie lata wykazują zmianę tej tendencji na rzecz innej formy aktywności społecznej. Organizacje pozarządowe najchętniej skupiają się na działaniu pomocowym i okołopomocowym oraz na rzecz niepełnosprawnych. Porównując sfery aktywności sektora pozarządowego w kraju z lokalnym zaangażowaniem tych podmiotów, należy stwierdzić wyraźną dominację działań w sferze usług socjalnych i pomocy społecznej. Jest to widoczna tendencja ewolucji sektora pozarządowego w Radomiu, pokazująca zarówno skalę potrzeb społecznych, jak i wrażliwość i adaptatywność podmiotów społeczeństwa obywatelskiego.

Jedną z ważnych form uczestnictwa podmiotów społeczeństwa obywatelskiego w życiu społecznym jest realizacja zadań publicznych. Zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie dotacje celowe na realizację zadań publicznych mogą być przyznawane organizacjom pozarządowym za pomocą:

- otwartych konkursów ofert,
- konkursów ogłaszanych na podstawie oferty złożonej z inicjatywy własnej organizacji,
- procedury „małych grantów”,
- zlecenia realizacji zadania z pominięciem wyżej wymienionych trybów w sytuacji nadzwyczajnej.

W każdym z ww. trybów o dotacje starać się mogą organizacje pozarządowe lub podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Najczęściej stosowaną przez administrację procedurą są otwarte konkursy ofert.

Na rycinie 6 przedstawiono liczebność ofert składanych do otwartych konkursów w gminie miasta Radomia.



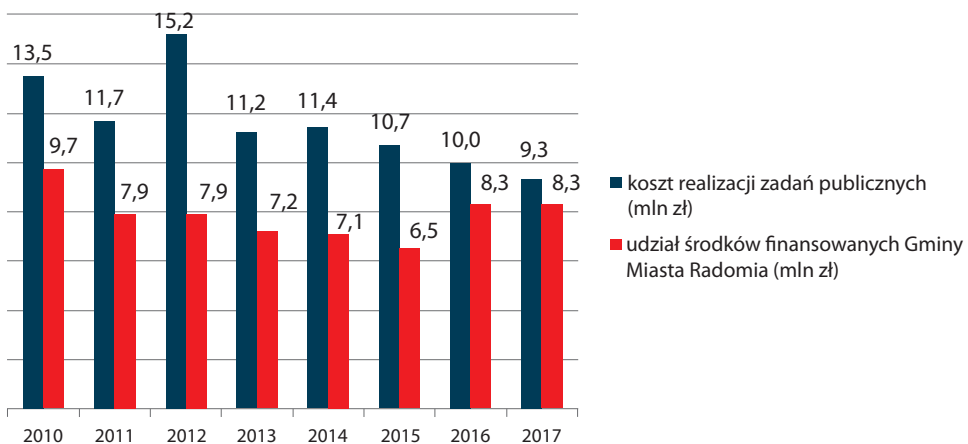
■ otwarte konkursy ofert, w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Ryc. 6. Liczba otwartych konkursów w latach 2010–2017

Źródło: Sprawozdania z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi” 2010–2017, www.bip.radom.pl/, COP

Analizując dane pozyskane ze sprawozdań z realizacji współpracy gminy miasta Radomia z organizacjami pozarządowymi możemy zauważyć, że w latach 2010–2017, najwięcej środków finansowych na realizację zadań publicznych przeznaczono w 2012 r.

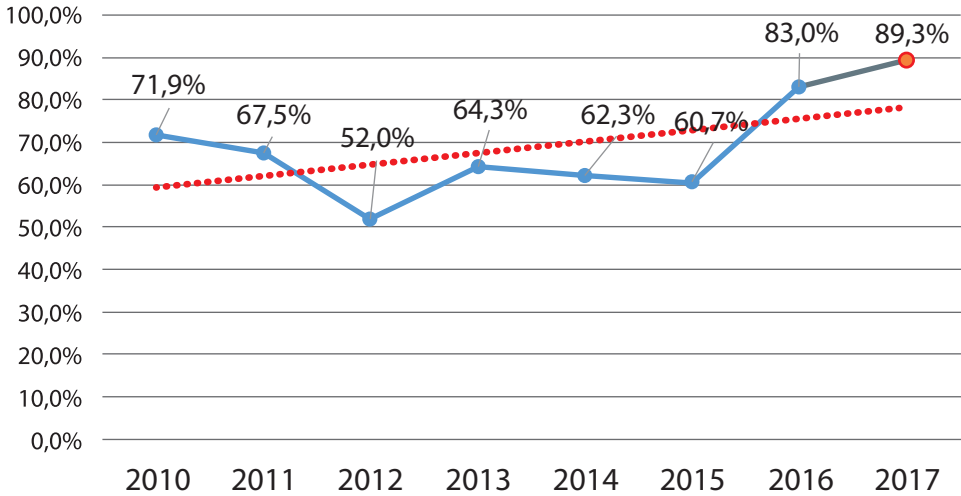
Od 2013 r., rokrocznie, ma miejsce tendencja spadkowa udziału kosztów przeznaczonych na realizację tych zadań. W ostatnim analizowanym 2017 r. wykorzystano najmniej środków finansowych na zadania publiczne i w stosunku do 2012 r., w którym to wydatkowano najwięcej pieniędzy nastąpił spadek o 38,8 % (ryc. 7).



Ryc. 7. Finansowanie zadań publicznych

Źródło: Sprawozdania z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi” 2010–2017, www.bip.radom.pl/, COP

Największy udział środków finansowych gminy miasta Radomia w finansowaniu zadań publicznych organizacji pozarządowych wykazano w 2017 r. i wynosił on prawie 90% kosztów realizacji zadań publicznych. Najmniejszy wkład miała gmina miasta Radomia w 2012 r. i wynosił on niewiele powyżej połowy kosztu realizacji zadań (ryc. 8).



Ryc. 8. Udział środków finansowych gminy miasta Radomia w kosztach zadań publicznych organizacji pozarządowych w latach 2010–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi” 2010–2017, www.bip.radom.pl, COP

Zdobywanie środków na działania podejmowane przez organizacje pozarządowe jest dość trudne. Powszechnie stosowaną zasadą jest pozyskiwanie sponsorów, którzy współfinansują dane przedsięwzięcie oraz wkład własny organizacji (składki, darowizny). Im większy wkład gminy, tym mniejsze dofinansowanie z ramienia organizacji.

4. Wnioski

Działalność społeczna i aktywność obywatelska jest wartością samą w sobie. Analiza dynamiki sektora pozarządowego i wskazywanie jego słabych stron nie może przesłaniać faktu, że jest on jednym z podstawowych filarów społeczeństwa obywatelskiego. Aktywność sektora pozarządowego znacząco zmienia warunki życia ludności w lokalnej skali, szczególnie w odniesieniu do grup zmarginalizowanych bądź marginalizacją zagrożonych. Brak wsparcia ze strony tego sektora pozostawiłby wiele jednostek i grup społecznych w warunkach uwłaczających godności ludzkiej na początku XXI w.

Świadcząc usługi na rzecz osób fizycznych organizacje pozarządowe częściowo przejmują i wspierają zadania instytucji publicznych. Jednostki publiczne mimo rozbudowanej struktury organizacyjnej, wiedzy i doświadczenia, nie są w stanie w pełni zaspokoić potrzeb poszczególnych grup społecznych. Sprawna współpraca samorządów z organizacjami

pozarządowymi to podstawa społeczeństwa obywatelskiego. Do współpracy i podejmowania wyzwań motywuje wspólny cel – zaspokajanie potrzeb mieszkańców.

Należy zaznaczyć, że wzrost współpracy między organizacjami pozarządowymi i instytucjami publicznymi przyczynia się do budowy sieci powiązań i pomnażania kapitału społecznego, co potwierdza postawioną hipotezę.

Wielkość sektora organizacji pozarządowych w Radomiu stale rośnie, a najbardziej popularną formą organizacji sektora pozarządowego są stowarzyszenia oraz fundacje.

Potencjał finansowy sektora organizacji pozarządowych w Radomiu jest niski, co sprawia, że możliwości działania nie są w pełni wykorzystywane. Wprawdzie wzrasta liczba realizacji zadań publicznych, jednocześnie jednak spada kwota ich finansowania. Ogólnie jednak rozwój i wzrost jakości usług oceniany jest pozytywnie.

Organizacje pozarządowe brały i biorą udział w tworzeniu i realizacji innowacyjnych projektów. Istotne jest, aby dialog i współpraca tego sektora z Samorządem Województwa Mazowieckiego w procesie budowy społeczeństwa obywatelskiego był jak najbardziej efektywny, bowiem „Udzielanie dotacji jest też paradoksalnie najtańszym ze sposobów realizacji niektórych zadań, które wcześniej czy później samorząd będzie musiał podjąć z urzędu” [Zacharko 1998, s. 236].

Literatura

Arczewska M., 2007, *Nie tylko jedna ustawa. Prawo o organizacjach pozarządowych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

Bandarzewski K., 2002, *Glosa do wyroku NSA z dnia 4 czerwca 2001 r.*, II SA/Kr 911/01, Samorząd Terytorialny, 6, s. 49-50.

Clark T.N., 2000, *Old and new paradigms for urban research*, Urban Affairs Review, 36, 1, s. 3-45.

Clark T.N., 2003, *The City as an Entertainment Machine*, Elsevier, Oxford.

Gagacka M., Głębicka K., 2006, *Kondycja sektora organizacji pozarządowych*, Prace Naukowe Politechniki Radomskiej „Ekonomika”, 2, 15.

Gagacka M., 2006, *Tożsamość organizacji pozarządowych. Lokalny obraz tożsamości w świetle badań jakościowych*, Prace Naukowe Politechniki Radomskiej „Ekonomika”, 2, 15.

Gliński P., 2006, *Style działań organizacji pozarządowych w Polsce. Grupy interesu czy pożytku publicznego*, Wyd. IFiS PAN, Warszawa.

Golinowska S., 1999, *Teoretyczne podstawy działania organizacji pozarządowych* [w:] S. Golinowska, D. Głogosz (red.), *Pozarządowe instytucje społeczne. Między państwem a społeczeństwem*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

Hambleton R., 2001, *The new city management* [w:] R. Hambleton, H. Savitch, M. Stewart (red.), *Globalism and Local Democracy*, Palgrave, London.

Izdebski H., 2007, *Od administracji publicznej do public governance*, *Zarządzanie publiczne*, 1, s. 17-18, s. 94.

Jałowiecki B., Szczepański S., 2002, *Rozwój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych, Tychy.

Klasik A., Kuźnik F., 1998, *Planowanie strategiczne rozwoju lokalnego i regionalnego* [w:] S. Dolata (red.), *Funkcjonowanie samorządu terytorialnego. Doświadczenia i perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.

Kowalczyk S., 2005, *Człowiek a społeczność. Zarys filozofii społecznej*, KUL, Lublin.

Mazurkiewicz A., 2003, *Konkurencyjność regionalna w globalnej gospodarce wiedzy* [w:] W. Kowalczewski (red.), *Zarządzanie przedsiębiorstwem w regionie*, Wydawnictwo DIALOG, Warszawa.

Mazur S., 2015, *Współzarządzanie a administracja publiczna* [w:] S. Mazur (red.), *Współzarządzanie publiczne*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Olejniczak-Szałowska E., 2016, *Zasada pomocniczości (subsydiarności)* [w:] M. Stahl (red.), *Prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, Wolters Kluwer, Warszawa, s. 177-178.

Seiler B., 2002, *Organizacje społeczne we współczesnym świecie* [w:] M. Fic (red.), *Funkcjonowanie instytucji non-profit do form i stanowisk Unii Europejskiej*, Wyd. Maria, Zielona Góra.

Schöler G., Walther C., 2003, *A practical guidebook on strategic management for municipal administration*, The World Bank, Bertelsmann Foundation.

Zacharko L., 1998, *Współpraca samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi* [w:] S. Dolata (red.), *Funkcjonowanie samorządu terytorialnego. Doświadczenia i perspektywy*, t. I, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.

Inne dokumenty

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483).

Kodeks pracy, ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. (z późn. zm.) (Dz.U. z 2019 r. poz.1043).

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2019 r. poz. 351).

Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1579 i 2018, z 2018 r. poz. 1560, 1603, 1693, 2215 oraz z 2019 r. poz. 53 i 730).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Dziennik ustaw nr 96, poz. 873.

Dziennik ustaw nr 96, poz. 874.

Dziennik ustaw nr 13, poz.74 z późn. zm.

Dziennik ustaw nr 20, poz.104 z późn. zm.

Dziennik ustaw nr 46, poz.203 z późn. zm.

Dziennik ustaw nr 91, poz.578 z późn. zm.

Dziennik ustaw nr 91, poz.576 z późn. zm.

Dziennik ustaw nr 155, poz.1014 z późn. zm.

Mapa aktywności organizacji i innych podmiotów pozarządowych działających na terenie miasta Radomia – stan na 28.02.2019r. [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Raport: Kondycja organizacji pozarządowych 2018, 2019, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa.

Sprawozdanie z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi na rok 2010” [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Sprawozdanie z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi na rok 2011” [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Sprawozdanie z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi na rok 2012” [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Sprawozdanie z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi na rok 2013” [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Sprawozdanie z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi na rok 2014” [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Sprawozdanie z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi na rok 2015” [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Sprawozdanie z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi na rok 2016” [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Sprawozdanie z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami pozarządowymi na rok 2017” [www.radom.pl /COP](http://www.radom.pl/COP).

Non-governmental organizations in the face of new challenges in the regional development of Mazovia. A study of the development of the NGO sector in Radom

ABSTRACT

Civic participation is one of the key factors of endogenous social development and an instrument of multi-sector social policy. The third (non-governmental) sector is a pillar of civil society. Its activity has a significant influence on local living conditions, in particular those of groups which have been marginalized or are at risk of marginalization.

This paper aims to analyze the dynamics and share of the third sector in the provision of public services in the city of Radom. Non-governmental organizations are defined and described in terms of their substance, characteristics and dynamics. The evolution of the NGO sector is presented along with changes in its structure and its increasing role in the provision of public services.

The analyses presented in the paper indicate that the provision of public services intended to better satisfy the needs of disadvantaged groups is an important form of civil society institutions' participation in social life. Thanks to the professionalization of the non-governmental sector, the quality and availability of social services provided in cooperation with the public administration has significantly increased the quality of life of the inhabitants of Radom.

Key words: non-governmental organizations, Radom, social development, social policy

Małgorzata Dąbrowska, główny specjalista w Zespole Programowania Strategicznego Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie. Zajmuje się problematyką socjalną, a szczególnie wielosektorową polityką społeczną.

Małgorzata Dąbrowska, key specialist in the Strategic Programming Team of the Mazovian Office for Regional Planning in Warsaw. She deals with social issues, especially multi-sectoral social policy.